

УДК 371.044.4

О.Б. ГАЄВСЬКА

Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана, Київ

ПРОГНОСТИЧНЕ БАЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНОЮ

У статті пропонується прогностичне бачення розвитку організаційного потенціалу управлінської системи України, що особливо актуально саме сьогодні, оскільки вона вирішує для себе історичне завдання – створення такої системи на основі найбільш науково достовірних характеристик загальноцивілізаційного розвитку соціального управління у сучасному світі.

Ключові слова: організаційна еволюція, прогностичне бачення, загальноцивілізаційний розвиток соціального управління, соціальне упорядкування, управлінська цивілізація.

Вступ

Організація як сутність управління, зокрема, соціального, за власною логікою є певна безкінечність, яка зумовлює рух матеріального і духовного світу. Це постійна енергія будь-якого об'єкту, на якому власне він існує як певний витвір цього світу. Але вона зумовлює саме рух, що означає наявність певного потенціалу з вічним енергетичним зарядом, що також постійно створює різноманітність форм і рівнів його розвитку і різність організаційних температур. Тому прогностична характеристика розвитку організації як сутності соціального управління є необхідною умовою ефективності управлінської діяльності корпусу управлінців будь-якої країни. Насамперед, слід підкреслити, що світова управлінська думка історично постійно осмислювала організаційні форми управління, починаючи від племінної організації і закінчуючи управлінським сьогоденням, особливо у зв'язку з появою держави як управлінської інституції. І загальносуспільна, і посферна форми управління знайшли своє досить переконливе аналітичне зображення, зокрема, у науковій літературі. Концепцій і теорій організації соціального управління в управлінському доробку безліч. Причому, творчий процес щодо цього загальноцивілізаційного явища продовжується, зокрема, у відповідності з новими управлінськими реаліями, що цілком природно. І все ж, переважно він, цей творчий процес, реагує саме на управлінські реалії, на певні потреби суспільства у науковому освяченні руху суспільства до нових, більш досконалих форм соціального управління, в першу чергу, демократії, як вищого управлінського вибору сучасної цивілізації. Зрозуміло, що наукова думка, теоретично осмислюючи управлінські реалії, управлінську історію людства щораз пропонує своє бачення потенціалу певних управлінських систем і це теж входить в структуру сучасного наукового знання. Тому виникає необхідність визначити прогностичні

можливості науки соціального управління щодо організаційної еволюції управління суспільством. Таких можливостей управлінської цивілізації, які можна кваліфікувати як один з шляхів її організаційного розвитку, принаймні дві, що слід представити саме прогностично, з однією обов'язковою умовою: це різні підструктурні елементи єдиного процесу організаційної еволюції соціального управління.

Загальноцивілізаційна сутність соціального управління є глибинною передумовою того, що згодом в міру розвитку цивілізації і уніфікації соціально-економічних і духовних потенціалів різних частин людства з'явиться можливість системного управління, основним об'єктом якого буде певний соціальний елемент. Він буде мати необхідні системноінтегративні якості, що дозволить за рахунок оригінальної енергії елемента постійно зміцнювати систему, зрозуміло, з використанням її можливостей саме як системи. В такому стані соціальна система (людство) вийде на вищий рівень самоуправління, основним призначенням якого стане впорядкування співвідношення системного і елементного потенціалів їхнього взаємопроникнення і взаєможивлення. В основу організаційного руху соціальної системи увійде нова визначальна якість – протиріччя між цілим і його частиною як постійне конструктивне джерело розвитку.

Тому соціальна система, рівень її розвитку, відмінність від іншої соціальної системи полягатиме у рівні впорядкованості, вищою ознакою якого буде внутрішня і зовнішня впорядкованість людини, можливості її самоутвердження і самореалізації у відповідності з вищими гуманістичними цінностями. А це означає, що наукове прогностичне мислення повинне осягати саме впорядковуючий рух соціальної системи, всіх її елементів. Управлінський ефект, потрібний суспільству, тут можливий лише в тому разі, якщо саме явище впорядкування знайде науково достовірне тлумачення.

Соціальна впорядкованість, її рівень – це внутрішній стан соціуму, узгодженість його елементів, досить ефективна для збереження і розвитку соціальної системи взаємодія більш або менш диференційованих або автономних частин соціального цілого, яке існує як наслідок власної будови. Впорядкування може існувати й у вигляді сукупності процесів або дій, що реалізують певну програму або мету. Вона має діяти, використовуючи певні процедури і правила. Як динамічне явище соціальне впорядкування відбувається значною мірою, як процес самоуправління, в якому вирішальну роль відіграє управлінська діяльність. Тому воно у прогностичному аспекті має вивчатися, представлятися як об'єктивні і суб'єктивні можливості суспільства, що виявляють себе як певна сукупність процесів або дій, що ведуть до утворення все нових і нових взаємозв'язків між елементами системи і системою, їх удосконаленню.

Оскільки впорядкованість визначається кількісно як величина, зворотня ентропії системи, а спрямованість характеризує відповідність (або невідповідність) системи умовам оточуючого середовища, доцільність даного типу соціальної впорядкованості з точки зору підтримки

Прогностичне бачення організаційної еволюції управління Україною

нормального функціонування системи, слід вбачати прогностичну достовірність дослідницького матеріалу у характеристиках еволюції, руху цих впорядковуючих явищ. З проведеного аналізу загальноцивілізаційних засад управління ця еволюція і цей рух слід представляти як зміст способів впорядкування і регулювання дій соціальних груп і окремих людей. Механізми соціального впорядкування мають охоплювати всі рівні і сфери взаємовідносин між ними, а головне – виконувати інтегративну функцію, забезпечувати управління суспільством з боку соціальної системи, її управлінського елементу. Всупереч вульгарному матеріалізму має утвердитися тип соціального впорядкування через соціалізацію людини, засвоєння нею норм і цінностей, які є об'єктивними для людства як біо-соціальної спільноти. Соціальний контроль і система суспільних санкцій тут набувають саме впорядковуючого характеру, оскільки інші фактори соціального прогресу і соціального буття вийшли на рівень достатньої для них адекватності і припинили в такому стані свою руйнівну “роботу”. Це саме прогностична характеристика, оскільки так званий “вульгарний матеріалізм” свою впорядковуючу роботу продовжує здійснювати і передбачити час її припинення на рівні людства практично неможливо, хоча стан, якого має досягти цивілізація вкрай лаконічно визначений.

Але виходячи з необхідності процесуального бачення майбутнього, слід винаходити його в реальному русі соціуму, зокрема, українського. Насамперед, слід відмітити, що матеріальні фактори впорядкування соціальних систем сьогодні представлені досить строкато: від племінного до постіндустріального рівнів. Але будь-який з них є певною впорядкованістю, яка виявляє себе, зокрема, у наявності соціальних інституцій, насамперед, держави або ради, що здійснюють управлінську діяльність. І все ж головний об'єкт управління тут – матеріальні можливості і потреби громади. Духовне виробництво також саме як впорядковуюче явище, має значною мірою матеріальний статус, що живить його (духовне виробництво), як спосіб існування людства, а не абсолютний сенс соціального буття. Тому впорядкування відбувається як постійне приведення у відповідність матеріального і духовного виробництв, матеріальних і духовних потреб і навіть у високорозвинутих країнах з абсолютною перевагою перших. Це рівень розвитку цивілізації, тобто об'єктивний впорядковуючий чинник, хоча слід при цьому постійно брати до уваги всю складність, часто суто етнічну, згаданого впорядковуючого співвідношення, наприклад, відомого українського національного ідеалізму, який досить оригінально “розмістив” матеріальні потреби в структурі власного буття, що й досі справляє неабиякий вплив на суспільний розвиток українства. До речі, дослідження саме загальноцивілізаційних засад соціального управління в Україні призвело до науково достовірного положення про історичне співпадіння духовної генеалогії українства із сучасною об'єктивною необхідністю створювати нову соціальну систему силою національного інтелекту, національного духу, практично-організаційними зусиллями нації, тобто, тими зусиллями, які найбільш органічно відтворюють потенціал нації, її Прогностичне бачення організаційної еволюції управління Україною

реальний стан і творчі можливості. В контексті управлінської цивілізації – це не просто співпадіння, а типовий для її розвитку перехідний період саме організаційного, впорядковуючого характеру, який в українському елементі людства знайшов найбільш вразливу для цього переходу ланку.

Кооперативне існування праці як наукова проблема виникає і у зв'язку з тим, що практика використання загальноцивілізаційної об'єктивної ідеї кооперативної організації має різні аспекти, найбільш типовим у яких є погляд на кооперацію як на форму об'єднання групових сил для певної діяльності. Здається, що досить опукло таке бачення кооперації представлено в Законі України “Про кооперацію”¹). В загальних положеннях цього Закону зазначається, що “кооперація – система кооперативних організацій, створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів”. В Законі зазначається юридична кваліфікація кооперативу, яка формулюється так: “кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоуправління”²). Тобто, сучасна кваліфікація кооперативної організації по-суті традиційна, оскільки і в радянські часи в нашій країні вона виглядала принципово в такому ж юридичному зображенні. Світова кооперативна практика має досить схожі з наведеною кваліфікацією риси, що свідчить про загальносвітову методологічну ваду, яка потребує наукового втручання.

Наведені нами теоретичні характеристики кооперативного існування праці дозволяють навіть на прикладі одного закону розкрити недосконалість кооперативних поглядів сучасних організаторів людської праці. Саме з точки зору концепції кооперативного існування праці як загальноцивілізаційної об'єктивної потреби, кооперацію не можна зводити до добровільних об'єднань на основі членства для ведення спільної діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування, оскільки це лише один з шляхів самоорганізації виробників будь-якого продукту, причому його навіть не можна назвати визначальним (саме в тій редакції, яка прийнята в сучасному світі, зокрема, в Україні). Саме ті думки, які закладені практично в усіх юридичних кваліфікаціях кооперації стосуються методологічно будь-якої форми об'єднання трудових зусиль людей, адже самі автори Закону визнають це, кваліфікуючи, наприклад, виробничий колектив як “кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку”¹). Тобто йдеться не про сутність кооперативної організації праці, а про її економічний еквівалент, точніше про форму власності, про тип організації праці, розподілу її наслідків тощо. Сутнісна ж характеристика залишається загальновиробничою, загальнодіяльнісною, загальноцивілізаційною. Тому і слід було б у будь-якому правовому забезпеченні сумісної діяльності

Прогностичне бачення організаційної еволюції управління Україною

використовувати наукову методологію її визначення як загальноцивілізаційного феномену і не позбавляти всі інші форми організації трудової діяльності людства кооперативної сутності, щораз підкреслюючи всі ті моменти, які представлені у традиційному тлумаченні кооперації в контексті їх загальносоціального звучання.

Ця обставина, на нашу думку, саме в умовах капіталізації суспільних відносин в Україні або навіть у розвинутих країнах надасть значної єднальної енергії для послаблення багатьох проблем, які виникають в сучасному світі у зв'язку з наявністю різних форм власності. Тому управління матеріальним і духовним виробництвом в ході власного організаційного розвитку дедалі більше набуватимуть загальних рис єдиного продуктивного утворення, в якому зіллються два основних види людської діяльності, тобто відбудеться те, що традиційно не точно кваліфікувалося як фізична і розумова праця, що мають об'єднатися в єдиному виробничому саме кооперативному процесі. Більш точна характеристика розвитку їхніх взаємин полягає у визначенні двосторонності людської праці на основі лише їхньої організаційно-технологічної специфіки, що, природно приведе до панування управління виробничими технологіями. Економічні підвалини матеріального і духовного виробництва мають перетворитися на організаційне явище, перетворивши управління на певну соціальну самодостатність. Кооперація праці в ході власної еволюції скористається підприємницькою активністю (у сучасних формах) як трампліном для виходу на принципово вищий тип самоорганізації людства – всеосяжну підприємницьку діяльність як вищу форму самоутвердження особистості (поза відносин власності, які набудуть організаційного сенсу).

Управління як соціальний феномен досягне рівня основного найбільш продуктивного виду діяльності. Прогностично, зазначений закон відтворює реальний стан кооперативних відносин у світі, що в контексті даної статті є фактом, який знаходиться у традиційному організаційному полі і тому він може служити лише як показник рівня кооперативного розвитку людства. Потенційно ж його можна використати для характеристики кооперативної еволюції людської діяльності, яка у науковому передбаченні має такі основні характеристики. Кооперативне існування праці є організаційно-технологічною потребою, яка згодом матиме абсолютний управлінський сенс, оскільки зійдуть з виробничого поля так звані виробничі відносини, які сьогодні мають соціально-економічні чинники, що справляють часто-густо вирішальний вплив на організацію виробництва, навіть духовного. Тому кооперація у своєму еволюційному русі дедалі більше підкорятиметься організаційно-технологічним потребам виробництва, що, зрозуміло, має бути детерміновано певним соціально-економічним та інтелектуальним рівнем розвитку суспільства взагалі. Останнє особливо слід підкреслити, оскільки саме обидва чинники спричиняють постійне зростання масового нещастя людей у зв'язку із поглибленням спеціалізації виробництва, причому, матеріальне виробництво у цьому контексті набагато випереджає

духовне, крім окремих видів духовного виробництва (наприклад, деякі науки, зокрема, технічні, медичні тощо).

Це буде новий, більш високий рівень управлінської цивілізації, в основі якого лежатиме більш організаційно досконалий тип кооперації праці, зумовлений різкими прогресивними змінами в організаційно-технологічних підвалинах виробництва, переважно матеріального і значними змінами в організації духовного виробництва, насамперед, його більшою економічною незалежністю. Багато управлінських функцій щодо останнього у цьому зв'язку зникнуть, поява ж інших стане об'єктивно необхідною, як потреба в управлінні творчим процесом, як необхідністю підвищення загальної культури людства, її постійного випереджаючого стану як основного детермінанта матеріального виробництва на основі розв'язаної соціальної проблеми – створення достатнього для фізичного і духовного існування людства гарантованого продукту. Соціальне управління в таких умовах набирає регулюючих функцій, основним змістом яких стане координація організаційних відносин між двома основними видами виробництва, постійне узгодження їхньої реальної ролі у суспільному житті, можливостей задовольняти зростаючі потреби людства. Досить оригінальною і теоретично не осмисленою є кооперативна сутність підприємницької діяльності, її управлінські аспекти. Перше, тобто кооперативна сутність підприємницької діяльності, зовні не має, принаймні у традиційному тлумаченні, кооперативних засад, оскільки відверто і категорично цей вид діяльності існує як витвір індивідуального самоутвердження особи в її економічно логічній формі – приватній власності. Еволюція цього явища до сьогоденного його стану принципово не змінила організаційну сутність підприємницької діяльності як вияву організаційної енергії людства, хоча, зрозуміло, форми її невідомо змінилися. І все ж можна вважати, що загальноцивілізаційний шлях розвитку підприємництва дає підстави твердити, що організаційно кооперативна сутність підприємницької діяльності залишається незмінною, змінюючи тільки свої форми, насамперед, економічні, що дозволяє кваліфікувати в залежності від стану цих форм ту чи іншу соціальну систему. Чинники, які роблять підприємство постійним джерелом все більш досконалої кооперативної організації людської діяльності можна кваліфікувати рядом його якостей, до яких, насамперед, відносяться індивідуальне відтворення соціальної енергії у кооперативному її обчисленні, постійно міцніюча адекватизація рівня розвитку суспільного поділу праці в її найдоцільнішій індивідуальній формі і відтворення особистісної безкінечності можливостей, яка у будь-яких умовах є джерелом кооперативної міцності соціальної системи. Така характеристика дозволяє говорити про специфіку само-управлінського потенціалу підприємства, визначити основні шляхи його подальшого розвитку. Управління процесом індивідуального відтворення соціальної енергії, яка саме на цьому рівні виступає у формі самореалізації особи, як тенденція, що згодом має перетворитися на закон, здійснюватиметься, насамперед, як організація умов

Прогностичне бачення організаційної еволюції управління Україною

для такого відтворення, що може відбутися лише за наявності в соціальній системі конструктивних протиріч між особою і суспільством. Тобто, взаємоторчість тут є організаційною потребою, що дає можливість систематичного, все більш досконалого самовпорядкування соціальної системи за допомогою основного, універсального інструмента – управління. Будь-який конструктивно-творчий вид діяльності, зокрема підприємницький, в такому співвідношенні набуває характеру впорядковуючого явища, що для управління перетворюється на абсолютне джерело достатньої ефективності. Функціонує система ”соціальна енергія – підприємництво”, в якій повністю гармонізуються протиріччя між цілим і частиною, перетворюючись на організаційну енергію, яка виявляє свій енергетичний запал, насамперед, через соціальне управління. Управління підприємництвом перетворюється з соціально-економічного явища в творчо-організаційне, досягаючи у своєму природному русі необхідного рівня управлінської цивілізації.

Незважаючи на індивідуальність форми самовиразу підприємництво, управління ним, вийдуть на загальнокооперативний рівень, як система діяльності, елементи якої набули нових, по-суті, гармонійних джерел існування, що перетворить її (діяльність) у вищу форму енергетичного самовпорядкування соціальної системи, яка на такому рівні перетвориться у кооперативну самоуправлінську структуру. З певною мірою застережень можна говорити, що саме в управлінському контексті завдяки підприємницькій організації, термін “кооперативне суспільство” замінить нині вживаний “суспільство”. Тому кооперативне обчислення підприємницької діяльності, в тому числі й індивідуальної, перетвориться на систему показників ефективності підприємницької діяльності, тобто матиме соціальні виміри, які поступово замінять поняття “підприємницький успіх” на “соціально-підприємницький”, управління яким також матиме інші показники ефективності і доцільності організації. А це означає, що соціальне управління перетвориться на системно-соціальне, яке впливатиме силою соціальної організації на всі види діяльності.

Суспільний поділ праці увійде в нову адекватність його індивідуальному джерелу, як найдоцільнішій організаційній системі, управління яким зосередиться на створенні саме організаційних умов для самореалізації особи, її творчого потенціалу. Об’єктивність виробничих відносин замінюється управлінською об’єктивністю, побудованій на зазначеному організаційному чиннику. Сучасні виробничі технології, інформаційна цивілізація, інтелектуалізація праці тощо матимуть фундаментальну енергію щодо управління виробництвом, всіма видами суспільно-корисної праці. Отже, кооперація є еволюційно найдосконалішою організаційно спрямовуючою енергією відтворення, зокрема, у підприємницькій формі, особистісної безкінечності можливостей, яка у свою чергу є джерелом кооперативної міцності соціальної системи. Ця обставина перетворює управління у найбільш продуктивний вид діяльності, у вирішальний чинник загальноцивілізаційного руху людства.

Прогностичне бачення організаційної еволюції управління Україною

Перспективи подальших наукових досліджень:

- форумвання управлінської парадигми в умовах глобалізації.

О.Б.ГАЕВСКАЯ

Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана, Киев

**ПРОГНОСТИЧЕСКОЕ ВИДЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ ЭВОЛЮЦИИ
УПРАВЛЕНИЯ УКРАИНОЙ**

В статье предлагается прогностическое видение развития организационного потенциала управленческой системы Украины, что особенно актуально сегодня, поскольку она выполняет свою историческую задачу – создание такой системы на основе наиболее научно достоверных характеристик общецивилизационного развития социального управления в современном мире.

Ключевые слова: организационная эволюция, прогностическое видение, общецивилизационное развитие социального управления, социальное упорядочение, управленческая цивилизация.

O.GAYEVSKA

Kiev national economic university of the V. Hetman, Kiev

**PREDICTED VIEW OF ORGANIZATION MANAGEMENT EVOLUTION OF
UKRAINE**

This article suggests a predicted view of the development of organization potential in the managerial system of Ukraine. That is especially actual today as only this system settles for itself a historical task to develop such system on the basis of the most scientifically reliable features of general civilization development of social management in the contemporary world.

Key words: general civilization development of social management, organizational evolution, predicted view, social submission, managerial civilization.

Стаття надійшла до редакції 09.04.11р.